

Gołębiowski, Bronisław

Aspiracje młodzieży uczącej się województwa ostrołęckiego

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 5, 203-206

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzje i kronika

Bronisław GOŁĘBIOWSKI

ASPIRACJE MŁODZIEŻY UCZĄCEJ SIĘ WOJEWÓDZTWA OSTROŁĘCKIEGO

Regionalne badania nad aspiracjami i planami życiowymi młodzieży uczącej się mają znaczne tradycje. Były one podejmowane w ubiegłych latach przez różnych badaczy, bądź zespoły badawcze, które szukały odpowiedzi na odwieczne pytanie: jaki jest świat wartości, motywacji działania, postaw wobec własnej przyszłości młodego, wchodzącego w życie, pokolenia.

Badania na ten temat podejmowali nierzadko młodzi, ambitni nauczyciele z danego regionu, pod kierownictwem doświadczonych badaczy, pedagogów czy socjologów, ze znanych ośrodków uniwersyteckich. Ma to duże znaczenie dla ożywienia ruchu naukowego, między innymi w regionalnych czy lokalnych towarzystwach naukowych. Daje także miejscowym władzom oświatowym czy kierownictwom placówek wychowawczych, zainteresowanym pedagogom, a także rodzicom, naukowo zweryfikowany materiał empiryczny do refleksji nad poziomem, treściami i kierunkami dynamiki aspiracji młodego pokolenia.

Przykładem takiej systematycznej pracy zespołów regionalnych, dokonującej się dzięki wysiłkowi i inspiracji uczonego, mogą być studia nad aspiracjami dzieci i młodzieży uczącej się w woj. zielonogórskim¹ i w woj. ostrołęckim², przygotowane przez zespoły badaczy terenowych pod kierunkiem profesora Uniwersytetu Warszawskiego Tadeusza Lewowickiego, w trudnych latach osiemdziesiątych. Obydwa zbiory studiów odznaczają się szeroką gamą analiz i solidną dokumentacją empiryczną. Można powiedzieć, iż reprezentują wartości w pewnym sensie wzorcowe, jeśli chodzi o regionalne badania terenowe nad tym tak ważnym problemem.

Interesują nas tu — rzecz jasna — badania ostrołęckie. Zostały one wykonane pod kierunkiem prof. Tadeusza Lewowickiego przez zespół młodych badaczy, doktorantów terenowego seminarium doktoranckiego w Ostrołęce, prowadzonego przez prof. Lewowickiego, w ramach działalności Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego. Badania zostały wykonane w latach 1985-1986, wsparte przez ówczesnego kuratora oświaty i wychowania w Ostrołęce. Badaniami, wykonanymi całkowicie społecznie przez młodych entuzjastów z nauczycielskiego ruchu naukowego z terenu Kurpiowszczyzny, objęto młodzież uczącą się w szkołach ponadpodstawowych wszystkich typów.

Recenzowane studium zbiorowe obejmuje kilkanaście szkiców autorstwa kilku badaczy. Zbiór otwiera rozprawa T. Lewowickiego o podstawowych pojęciach i koncepcji badań własnych. Tenże autor jako kierownik naukowy badań podejmuje w końcowym rozdziale książki próbę podsumowania całości wyników badań nad aspiracjami młodzieży uczącej się woj. ostrołęckiego. W środku tomu studiów mamy opracowania konkretnych problemów, dokonane na podstawie badań prowadzonych za pomocą kwestionariusza ankiety audytoryjnej, swobodnych wywiadów (głównie z nauczycielami, kierownikami szkół), a także materiałów z obserwacji uczestniczącej, własnego doświadczenia nauczycielskiego. Badania przeprowadzono w trzech liceach ogólnokształcących, trzech technikach oraz w trzech liceach zawodowych z terenu Ostrołęki i woj. ostrołęckiego. Łącznie zbadano 1130 uczniów, w tym 583 uczniów liceów ogólnokształcących, 427 uczniów techników oraz 120 uczniów liceów zawodowych.

Omawiając we wstępnym studium różne sposoby pojmowania aspiracji T. Lewowicki opowiada się za traktowaniem aspiracji jako jednego ze składników motywacyjnej sfery osobowości, jako przejawu struktur motywacyjnych, mechanizmów regulacyjnych. Jest to rozumienie aspiracji najbardziej ogólne, szerokie, istotne dla psychologa, pedagoga, socjologa itp. Wiąże się z regulacyjnymi teoriami osobowości i dobrze służy interdyscyplinarnym sposobom interpretacji zachowań ludzkich, co w nowoczesnej pedagogice czy socjologii wychowania jest szczególnie istotne. "Podejście to — pisze we wprowadzającym rozdziale T. Lewowicki — jest bliskie również badaczom przedstawiającym w tym opracowaniu wyniki własnych badań. Obraz aspiracji, jaki został ukazany w wyniku tych badań, dotyczy głównie deklarowanych pragnień. Na podstawie zgromadzonego materiału empirycznego można zatem orzekać, przede wszystkim o tym, czego dzieci i młodzież pragną, co chcieliby osiągnąć. W części obraz aspiracji — szczególnie aspiracji edukacyjnych, kulturalnych i społecznych — dotyczy także realizowanych już dążeń — pozostających w powiązaniach z pragnieniami dzieci i młodzieży. Dostrzeżony obraz aspiracji został ukształtowany i podlega dalszym zmianom pod wpływem wielu czynników środowiskowych, osobowościowych i pedagogicznych. W interpretowaniu oddziaływań tych czynników na aspiracje, w próbach określenia niektórych "mechanizmów" regulacyjnych, znajduje zastosowanie właściwy teoriom regulacyjnym sposób refleksji o związkach między osobowością i otoczeniem człowieka. W tym sensie treść opracowania nawiązuje do niektórych aspektów regulacyjnych teorii osobowości" (s. 10-11).

Role, określającą szersze tło społeczno-kulturalne terenu badań regionu kurpiowskiego i woj. ostrołęckiego, spełniają dwa opracowania kolejne: Andrzeja Gumkowskiego o środowisku społeczno-gospodarczym i oświatowym woj. ostrołęckiego oraz Stanisława Pajki o ruchu społeczno-naukowym w woj. ostrołęckim. A. Gumkowski cytuje i komentuje przede wszystkim dane statystyczne o stanie społeczno-ekonomicznym instytucji oświaty w woj. ostrołęckim w latach 1975-1987, tzn. od początku powstania struktury wojewódzkiej. Są to cenne, wyselekcjonowane dane. S. Pajka koncentruje uwagę głównie na czynnikach jakościowych, na inicjatywach i organizacjach ruchu kulturalnego i naukowego w środowisku ostrołęckim, słusznie upatrując w nich istotny czynnik kreatywny. "Tymi ożywczymi, inspirującymi siłami — pisze S. Pajka — dla społecznego ruchu naukowego w regionie, zwłaszcza w początkowym okresie, były regionalne towarzystwa, jak np. Towarzystwo Miłośników Makowa Mazowieckiego, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Przasnyskiej, Towarzystwo Przyjaciół Ostrołęki. To właśnie towarzystwa regionalne zapoczątkowały działalność wydawniczą, zbieractwo historyczne, tworzenie się muzeów itp. Szczególne ożywienie w społecznym, naukowym ruchu regionalnym daje się zauważyć od 1975 r., tj. od czasu powstania województwa. Poważną rolę w tym zakresie spełniły Muzeum Okręgowe, Czytelnia Naukowa Wojewódzkiej Biblioteki

Publicznej, a zwłaszcza placówka badawcza, jaką jest Stacja Naukowa Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych im. prof. Stanisława Herbsta, która swą działalność faktyczną rozpoczęła w 1975 r. Pomimo skromnych warunków podjęła szereg badań naukowych. I tak np. od wielu lat są prowadzone seminaria doktoranckie, w ramach których uzyskano 3 doktoraty" (s. 30).

Trzon treści zbioru stanowią opracowania konkretnych badań, ich wyników, z poszczególnych typów szkół ponadpodstawowych i miejscowości. Są to głównie opracowania wyników odpowiedzi na pytania kwestionariusza ankiet audytoryjnych oraz treści innych materiałów badawczych. Andrzej Gumkowski omawia w ten sposób aspiracje młodzieży Ostrołęki, Przasnysza i Makowa Mazowieckiego. Stanisław Wasilewski analizuje wyniki badań nad aspiracjami młodzieży Ostrowi Mazowieckiej i Różana. Zofia Łukasiewicz zajmuje się interpretacją wyników badań nad aspiracjami młodzieży Wyszkowa i Tłuszcz. Jak widać, mamy tu do czynienia z szeroką reprezentacją różnych miejscowości z terenu woj. ostrołęckiego. Brak może tylko samego centrum Kurpi z terenu Puszczy Zielonej: Kadziła, Myszynca. Generalnie jednak ta penetracja badawcza jest dość wszechstronna, także terytorialnie, w sensie objęcia nią różnych części woj. ostrołęckiego, co stworzyło dodatkowe szanse analiz porównawczych, może nie do końca wykorzystanych w samym studium zbiorowym. Mam tu na myśli bardzo skądiną interesujący, cenny szkic porównawczy Jana Pietrzaka i Ireny Pileckiej pt. "Próba porównania aspiracji młodzieży szkół średnich w poszczególnych miastach woj. ostrołęckiego". Autorzy stwierdzają niezbyt zróżnicowany poziom aspiracji w poszczególnych miastach, ale słabo dociekają uwarunkowań tych różnic, które są jednak dość wyraźne. Np. odmienne znacznie aspiracje młodzieży z Tłuszcz, będącego pod silniejszym niż inne miasta — wpływem stolicy. Zapewne, bliższa charakterystyka uwarunkowań lokalnych poziomu i treści aspiracji młodzieży wymagałaby badań znacznie bardziej pogłębionych, szczegółowych i panelowych, powtarzanych co pewien czas, przynajmniej dwukrotnie. Zespół badawczy — nota bene — zapowiada w recenzowanym studium takowe zamiary badania tych grup młodzieży po pewnym czasie w celu uchwycenia dynamiki aspiracji, czemu należy tylko przyklasnąć.

Porównania w ramach poszczególnych typów szkół ponadpodstawowych stanowią dobre przybliżenie do syntezy w tym tomie. Dokonują tych zbiorczych przybliżeń poszczególni autorzy: A. Gumkowski jeśli chodzi o aspiracje uczniów liceów ogólnokształcących, S. Wasilewski jeśli chodzi o uczniów techników, a J. Pietrzak i I. Pilecka jeśli chodzi o aspiracje uczniów liceów zawodowych. O tych ostatnich autorzy analizy piszą w podsumowaniu jako o aspiracjach na niskim poziomie: "Powodem tego jest fakt, że duża liczba uczniów podejmuje naukę w liceach zawodowych z konieczności, ponieważ nie została przyjęta do liceów ogólnokształcących lub technikum. W grupie tej młodzieży są uczniowie słabsi, często ze środowisk niezbyt dbających o rozwój dzieci. Bardzo niskie aspiracje edukacyjne powodują, że młodzież ta rzadko podejmuje studia" (s. 185). Byłoby rzeczą nader interesującą zbadanie tego, na ile zmieniła się w tym zakresie sytuacja po przełomie ustrojowo-ekonomicznym lat ostatnich: 1989-1991.

Szkic analizy porównawczej aspiracji uczniów szkół różnych typów prezentuje w zbiorze A. Gumkowski. Analiza ta ukazuje znaczne różnice między aspiracjami uczniów liceów ogólnokształcących a techników czy zwłaszcza liceów zawodowych. Interesujące jest też stwierdzenie dużej rozbieżności między hierarchiami wartości młodzieży woj. ostrołęckiego (na podstawie wyników badań z roku szkolnego 1985/86) a całej młodzieży polskiej (wyniki badań z lat 1978 do 1982). O tych różnicach A. Gumkowski pisze m.in.:

"Słabiej eksponowane są cele dotyczące szczęścia osobistego i rodzinnego, chociaż nadal mają one znaczenie priorytetowe. Zdecydowana różnica występuje przy realizacji wartości moralnych, która obecnie zajmuje drugie miejsce i wynosi 63,8% wyborów — wynik krajowy wynosi 58% wyborów i zajmuje czwarte miejsce. Obecnie młodzież w znacznie większym stopniu ceni postawę i działalność życiową wzbudzającą szacunek i powszechne uznanie. (...) Jednak, jak wskazują wyniki, o połowę obniżyła się wartość pasjonującej pracy zawodowej — wynik woj. ostrołęckiego wynosi 40,44%, a wynik krajowy 82% wyborów. Godna uwagi jest też o połowę niższa od wyniku krajowego wartość dotycząca wiedzy i wykształcenia — wynik woj. ostrołęckiego 31,33%, a wynik krajowy 65%. Wyniki te mogą świadczyć o znacznym obniżeniu się roli nauki i pracy zawodowej w odczuciach społecznych" (s. 187).

W końcowej próbie podsumowania kierownik badań prof. Tadeusz Lewowicki podkreśla, iż badania ostrołęckie są fragmentem znacznie szerszych badań krajowych hierarchii wartości i aspiracji dzieci i młodzieży, prowadzonych od lat przez Pracownię Dydaktyki Różnicowej Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego oraz kilka innych środowisk naukowych i nauczycielskich w kraju. To pozwala na bardziej całościowe spojrzenie na wyniki badań w woj. ostrołęckim. T. Lewowicki ocenia aspiracje młodzieży woj. ostrołęckiego na silnie ukształtowane, choć na poziomie odpowiadającym zarówno możliwościom realizacji, jak i ukształtowanym wzorcom życia. Stąd niższe niż w całym kraju aspiracje kierownicze, kulturalne i materialne. Nie jest to jednak różnica zasadnicza. Podobieństwa, tak treści aspiracji, jak i ich poziomu, oraz — przypuszczać należy, choć to wymagałoby nowych badań — dynamiki jeśli chodzi o porównanie "woj. ostrołęckie — cały kraj" zdecydowanie przeważają. T. Lewowicki pisze na ten temat:

"Po pierwsze, najszerzej uznawaną wartością jest udane życie rodzinne. Wartość ta od lat dominuje we wszystkich hierarchiach wartości młodzieży polskiej, a także młodzieży w innych krajach. Po drugie jednak, procentowa wartość wyborów tej wartości jest niższa niż w innych, stosunkowo najnowszych badaniach polskich. Po trzecie — co szczególnie godne odnotowania — drugie miejsce na liście zajmują wartości moralne. Jest to wyraźny awans tej wartości — w porównaniu z hierarchiami wartości ustalonymi na podstawie innych badań. (...) Po czwarte, znacznie rzadziej niż inne wartości wybierane były takie wartości, jak praca zawodowa, zaangażowanie w sprawy społeczne, wygodne życie, wiedza i wykształcenie. Wartości te wybierało 30-40% osób badanych. Wiedza i wykształcenie zajmują na tej liście dopiero siódme miejsce (31,3%). Po piąte wreszcie, pozostałe wartości — w tym udział w kulturze oraz w zorganizowanym życiu społeczno-politycznym — otrzymały niewiele wyborów" (s. 204).

Kończąc omówienie tej cennej książki trzeba stwierdzić jedno: taka inicjatywa powinna być doceniona i dostrzeżona szczególnie dziś, gdy szkolnictwo przeżywa ostry kryzys i jednocześnie zmierza do przemian w kierunku wiązania szkół bardziej z władzami komunalnymi, z lokalnymi i regionalnymi społecznościami, z ich inicjatywami ekonomicznymi i kulturowymi, ich specyfiką jako środowiska czy "społeczeństwa wychowującego". Takie badania mają wielki sens i — jak sądzę — przyszłość. Omawiane tu należą pod tym względem do pionierskich.

PRZYPISY

1. M. Jakowicka, T. Lewowicki: Aspiracje dzieci i młodzieży uczącej się w woj. zielonogórskim. Zielona Góra 1987. Wyd. WSP.
2. T. Lewowicki (red.): Aspiracje młodzieży uczącej się (studium ostrołęckie). Warszawa 1989. Wiedza Powszechna.